

PRITARTA

Kauno miesto savivaldybės tarybos

2019 m. liepos 23 d.

sprendimu Nr. T - 350

PATVIRTINTA

Kauno lopšelio-darželio „Vaivorykštė“
direktoriaus

2019 m. rugpjūčio 1 d.

įsakymu Nr. V- 130

KAUNO LOPŠELIO-DARŽELIO „VAIVORYKŠTĖ“ IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

Švietimo teikėjo pavadinimas: Kauno lopšelis-daželis „Vaivorykštė“

Teisinė forma: savivaldybės biudžetinė įstaiga

Grupė: neformaliojo švietimo mokykla

Tipas: lopšelis-darželis

Darbo forma: dieninė

Adresas: Geležinio Vilko g. 9, 49274 Kaunas

Elektroninis paštas: darzelis@vaivorykste.kaunas.lm.lt

Elektroninė svetainė – <http://www.vaivorykste.kaunas.lm.lt>

Vaikai ir jų poreikiai

Vadovaujantis Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (įsigaliojo 1992-03-01), Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija (LR seimo nutarimas „Dėl vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo“ 2003 m. gegužės 20 d. Nr. IX-1569), siekiame *„kuo visapusiškiau ugdyti vaiko asmenybę, talentą ir protinius bei fizinius sugebėjimus; ugdyti vaiko pagarbą tėvams, savo kultūriniam identitetui, kalbai ir vertybėms; šalies, kurioje vaikas gyvena; parengti vaiką sąmoningam gyvenimui laisvoje visuomenėje, pagrįstam supratimo, taikos, pakantumo, tautų, etninių, nacionalinių ir religinių grupių, taip pat vietinės kilmės asmenų draugystės principais; ugdyti pagarbą gamtai“* (Vaiko teisių konvencija. Priedas. 29str.)

Rengiant ir tobulinant darželio Ikimokyklinio ugdymo programą atsižvelgta į Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymą (2011), lopšelio-darželio „Vaivorykštė“ nuostatus (2018), lopšelio-darželio strateginį planą, Lietuvos vaikų ikimokyklinio ugdymo koncepciją (1989), Priešmokyklinio ugdymo koncepciją (2000), Vaikų ir jaunimo kultūrinio ugdymo koncepciją (2008). Programa tobulinta vadovaujantis Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu (2014), Priešmokyklinio ugdymo bendraja programa (2014), Ikimokyklinio ugdymo metodinėmis rekomendacijomis (2015), Geros mokyklos koncepcija (2015).

Programa skirta 1,5–5 (6) metų amžiaus vaikams. Programos trukmė apie 3–4 metai. Sudarydami ugdymo turinį vaikams, vadovujamės *humanistine* ugdymo kryptimi, pabrėždami vaiko saviraiškos svarbą ugdymo(si) procese. Kiekvienas ugdytojas yra ir ugdytinis, o ugdytinis – ir ugdytojas, nes mokomės visi, iš besiuogančiųjų patirties, pripažindami kiekvieno unikalumą. Itin svarbu ugdytojo ir ugdytinio sąveika, bendradarbiavimas. Svarbus kiekvienas vaikas. Pedagogai atkreipia dėmesį į individualius ugdytinių poreikius ir gebėjimus. Kiekvienam vaikui sudarytos sąlygos žaisti, veikti, bendrauti ir bendradarbiauti, kurti, tyrinėti, eksperimentuoti, improvizuoti. Siekiama visuminio, kokybiško vaikų ugdymo(si).

Programos pagrindiniai principai, tikslai ir uždaviniai, ugdymo kryptys bei ugdymo turinys orientuoti į kiekvieno vaiko poreikių tenkinimą:

- jaustis svarbiu ir mylimu;
- eksperimentuoti, kurti, tyrinėti, pamatyti, atrasti, pažinti;
- žaisti, patirti atradimo džiaugsmą ir nesėkmės kartelį, bendrauti ir bendradarbiauti;
- aktyviai reikšti(s) įvairiomis meninės raiškos priemonėmis;
- judėti, aktyviai sportuoti;
- būti pastebėtam, pripažintam, įvertintam, pasitikinčiu savimi.

Įstaigoje gausu edukacinių erdvių vaikų ugdymui(si) – menų studija, kūno kultūros salė, muzikos salė; kiemo aplinka pritaikyta vaikų kūrybiniams sumanymams realizuoti, patyriminiam ugdymui (eksperimentams, tyrinėjimams), jūdėjimo poreikiui tenkinti. Ugdomos pagrindinės kompetencijos: socialinė, meninė, komunikavimo, pažinimo, sveikatos saugojimo, verslumo. Didelis dėmesys skiriamas kūrybiškumo, tautinio identiteto, sveikatos puoselėjimui. Siekiant užtikrinti paslaugų kokybę, sėkmingą įtraukijį ugdymą – specialiųjų ugdymo(si) poreikių vaikų socialinę

integraciją, teikiame kompleksinę pagalbą vaikui ir šeimai. Taikomi meno terapijos, Geštalo psichologijos metodai, kur ypač akcentuojamas psichinių reikšmių, pirmiausiai jutimo ir suvokimo visybiškumas. Vykdomė prevencines ugdymo(si) programas: integruojama socialinių emocinių įgūdžių ugdymo programą „Kimochis“, ŠMM „Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo, prevencinę programą“, „Žipio draugai“, Smurto ir patyčių, meno terapijos, „Pasakyk pasauliui labas“. Vykdomas respublikinis meno (muzikos ir dailės) terapijos projektas „Žaidžiame meną“.

Tėvai ir jų poreikiai

Atsižvelgiant į tėvų poreikius, nuo 2018 m. veikia 2 grupės ankstyvojo amžiaus (1,5–3 metų) vaikams. Grupių darbo laikas suderintas su tėvų poreikiais: 7.00–19.00 val. Į ikimokyklinio ugdymo grupes integruojami vaikai su specialiais ugdymo(si) poreikiais, turintys kalbos ir komunikacijos, elgesio ir emocijų, kitų sutrikimų. Įstaigoje dirba pagalbos vaikui ir šeimai specialistai – logopedai, socialinis pedagogas, teikiama judesio ir padėties korekcijos specialisto pagalba, dirba neformaliojo ugdymo (kūno kultūros) mokytojas.

Tėvams svarbu, kad vaikų darželyje vaikas:

- būtų saugus ir jaustųsi gerai;
- išmoktų bendrauti ir bendradarbiauti;
- visapusiškai ugdytųsi;
- plėstų ir gebėtų žinias pritaikyti praktikoje;
- taptu smalsiu, išradingu, aktyviu;
- tenkintų specialiuosius ugdymosi poreikius;
- būtų motyvuotas mokytis mokykloje.

Tėvai įstaigoje – aktyvūs ugdymo proceso dalyviai. Siekiant ugdymo kokybės, taikomi įvairūs sąveikos su šeima būdai: vykdomas tėvų švietimas, organizuojami tradiciniai ir netradiciniai įstaigos vaikų – tėvų – pedagogų bendruomenės renginiai, akcijos, šventės. Tėvai dalyvauja ugdymo turinio projektuose, inicijuoja ir organizuoja edukacines veiklas – plėtojama tėvų savanorystė. Aktyviai dalyvauja vaikų pasiekimų ir pažangos vertinime.

Lopšelyje-darželyje veikia Vaiko gerovės komisija, kuri organizuoja ir koordinuoja prevencinį darbą, švietimo pagalbos teikimą šeimai, saugios ir palankios vaiko ugdymui(si) aplinkos kūrimą, individualios ugdymo programos pritaikymą vaikams, turintiems didelių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, atlieka specialiųjų ugdymo(si) poreikių (išskyrus poreikius, atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pirminį įvertinimą ir kitas su vaiko gerove susijusias funkcijas, teikia konsultacijas tėvams.

Įstaiga populiori, žinoma Kauno mieste. Puikūs tėvų atsiliepimai vaikų darželio atsiliepimų knygoje, žiniasklaidoje, elektroninėje erdvėje, bendraujant individualiai. Vaikų stokos įstaigoje nejaučiame, stengiamės patenkinti visų šeimų, laukiančių eilėje, poreikius.

Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas

Igyvendinant ugdymo programą, svarbiausias vaidmuo tenka pedagogui, nes jis, orientuodamasis į vaiką, atsižvelgia į platų kontekstą – ne tik į vaiko šeimą, darželio etosą, bet ir į visuomenės nuostatas, kultūrinį šalies paveldą bei vyraujančią aplinkos kultūrą.

Įstaigos pedagogai praturtina ikimokyklinio ugdymo programą, taikydami savitas, Lietuvos ir užsienio šalių sėkmingas vaikų ugdymo(si) metodikas.

Lopšelyje-darželyje dirba kompetentinga pedagogų, pagalbos vaikui ir šeimai specialistų komanda. 2018 metų duomenimis įstaigoje dirba: 16 auklėtojų, 6 iš jų – priešmokyklinio ugdymo pedagogai. 11 – metodininkų, 5 – įgiję vyresniosios mokytojos kvalifikacinę kategoriją. 2 – logopedai metodininkai, 1 – socialinis pedagogas. Įstaigos direktoriui ir direktoriaus pavaduotojui ugdymui suteikta II vadybinė kvalifikacinė kategorija.

Darželyje dirba 2 menų pedagogai. Dailės pedagogas originaliai organizuoja vaikų dailės raišką, kuria vaikų dailės ekspozicijas, suburia įstaigos vaikų – tėvų – pedagogų bendruomenę dailės kūrybai, rengia kvalifikacines programas, veda seminarus, skaito pranešimus miesto, šalies ir tarptautinėse konferencijose. Reikšmingas indėlis lopšelio-darželio „Vaivorykštė“ veiklai, muzikos mokytojos, aktorės patirtis. Ji nuolat atranda naujų būdų žadinti vaikų meilę muzikai, laisvai improvizacijai. Komandoje dirbantys pedagogai inicijavo ir vykdo meno terapijos projektą šalies mastu „Žaidžiame meną“, kur ugdomoji meno terapija apjungia šoki, muziką dailę, žaidimą ir kt., iškelia tikslus – aktyvinti pozityvias vaikų, ypač turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių savybes, stimuliuoti kūrybiškumą, emocinį, socialinį intelektą. Kuria ir skleidžia savitą vaikų meninio ugdymo patirtį ne tik Kaune bet ir šalyje, dalinasi visuminio ugdymo praktika taikant dailės, muzikos, teatro ir kitų meno sričių specifika.

Neformaliojo ugdymo (kūno kultūra) mokytojas profesionalus, tarptautinės kategorijos futbolo teisėjas, rūpinasi vaikų fiziniu aktyvumu, organizuoja netradicinius vasaros, žiemos renginius vaikų – tėvų – pedagogų bendruomenei, inicijuoja ir rengia sporto pramogas, projektus, rengia ir kartu su vaikais dalyvauja šalies sporto olimpiadose, varžybose, su priešmokyklinukais vykdo tarptautinį projektą „Pasakyk pasauliui labas“ („Say hello“).

Įstaigos pedagogai aktyviai inicijuoja ir dalyvauja miesto, šalies projektuose, renginiuose, akcijose. Tobulina savo kvalifikaciją; rengia kvalifikacijos programas, veda seminarus miesto ir šalies pedagogams; dalinasi pedagoginio darbo patirtimi, rengia ir publikuoja straipsnius įvairiuose šalies leidiniuose ir elektroninėje erdvėje – „Švietimo naujienos“, „Kauno diena“, <http://www.didaktika.leu.lt>, <http://www.svietimonaujienos.lt>. Pedagogai – mieste įsikūrusių draugijų – „Dailės“, „Muzikos“, „RIUKPPA“ nariai. Dalyvauja ir vykdo pasaulinius, šalies ir miesto projektus: 2019 m. dalyvavo draugiškoje SEU olimpiadoje „Dramblys“, šalies iniciatyvoje „Visa Lietuva skaito vaikams“, edukacinėje programoje „Skaitantys vaikų darželiai“; šalies socialinėje akcijoje „Užkrėsk gerumu“; ugdymo procese naudoja interaktyvias animacines multimedijos priemones „SaulytUČIAI“, kita. Aktyviai dalyvauja šalies projektuose „Sveikatiada“, „Mes rūšiuojam“, vykdo ankstyvosios prevencijos programą „Zipio draugai“, nuo 2018 m. socialinio – emocinio mokymo ir charakterio ugdymo programą „Kimochis“; „Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programą“, ir kita. Nuo 2014 m. priešmokyklinės (6 – 7 m.) grupės vykdo tarptautinį projektą „Pasakyk pasauliui labas“ („Say hello“).

Įstaigos savitumas

Kauno lopšelyje-darželyje „Vaivorykštė“ veikia 10 grupių, 190 vietų vaikams nuo 1,5 iki 6 (7) metų. 2019 m. rugsėjo mėn. įstaigoje: 8 grupės ikimokyklinio amžiaus vaikams (1,5–6 metų.) ir 2 grupės priešmokyklinio amžiaus (6–7 metų) vaikams.

- Įstaiga turi savas tradicijas, aktyviai bendradarbiauja su šeima, socialiniais partneriais, siekiant vaikų holistinio ugdymo, plėtojant savanorystės idėjas. Bendradarbiaujame su Kauno pradinėmis, pagrindinėmis, vidurinėmis mokyklomis, gimnazijomis; Kauno ir šalies vaikų lopšeliais-darželiais, Kauno Tado Ivanausko Zoologijos muziejumi; Kauno apskrities Juozo Naujalio muzikos gimnazija; Vaikų gerovės centru „Pastogė“; Lietuvos Zoologijos sodu, V. Kudirkos viešosios bibliotekos „Versmė“ filialu; VšĮ „Vaiko labui“, Kauno Kalniečių bendruomenės centru, Kauno valstybiniu lėlių teatru; Kauno kolegijos, J.Vienožinskio menų fakultetu, kurio studentai atlieka pedagoginę praktiką ir kita.
- Lopšelis-darželis – sveikatą stiprinanti įstaiga. Didelis dėmesys skiriamas vaikų sveikatinimui (sveikatai palankaus maisto valgiaraštis, judėjimą skatinantys projektai, meno terapija psichinei sveikatai, emociniam – socialinam raštingumui ugdyti(s). Nuo 2012 m. esame sveikatą stiprinanti mokykla (Pažymėjimas pratęstas 2017 m. lapkričio 28 d. registracijos Nr.SM-428.) Parengta ir vykdoma sveikatos stiprinimo programa 2018 – 2023 metams „Būkime sveiki ir žvalūs“.
- Didelis dėmesys skiriamas vaikų tautiškumui ugdyti(s). Suburta darbo grupė Lietuvos valstybinėms, tautinėms šventėms ir atmintinoms dienoms organizuoti ir pravesti, inicijuoja ir organizuoja kultūrinius projektus miesto ir šalies mastu „Mano Lietuvai“.
- 2019 m. tapome kandidatais į STEAM tinklo narius (atrinkta įstaiga). Tapę Lietuvos STEAM tinklo nare, formuosime šiuolaikinės mokyklos (ikimokyklinio ugdymo įstaigos) įvaizdį Lietuvos mokyklų, miesto ir mikrorajono ugdymo įstaigų kontekste. Parengtas Kauno lopšelio-darželio „Vaivorykštė“ STEAM veiksmų planas. Pedagogai dalinsis patirtimi apie STEAM ugdymą įstaigoje su kitomis šalies ugdymo įstaigomis.

Ugdymo(si) aplinka ir priemonės

Kauno lopšelis-darželis „Vaivorykštė“ Eigulių senūnijoje, Kalniečių mikrorajone. Kalniečiai – Kauno miesto dalis šiaurės rytiniame pakraštyje, į šiaurę nuo Dainavos. Pastatyti 1975–1985 m. Vyrauja daugiaaukščiai namai. Netoliese VDU „Rasos“ gimnazija, Kauno Antano Smetonos gimnazija, poliklinika, Kalniečių parkas.

Įstaigos aplinka saugi, estetiška, skatinanti judėti, veikti, ieškoti, atrasti, pažinti. Siekiant sėkmingo vaikų ugdymo(si) ir atsižvelgiant į vaikų – tėvų – pedagogų poreikį, įstaigos vidaus ir kiemo edukacinės erdvės nuolat atnaujinamos. Aplinką (interjerą ir eskerjerą) kuria visa lopšelio-darželio vaikų – tėvų – pedagogų bendruomenė.

Kiekviena grupė atvira, savita, turinti savo originalų stilių, leidžia grupės „Žinias“, lankstinukus. Pedagogai rengia savo grupių pristatymus, išryškindami grupės savitumą. Grupėse įrengtos erdvės eksperimentavimui, visose grupėse yra šviesos stalai.

Įstaiga aprūpinta moderniomis darbui ir edukacinei veiklai priemonėmis: veikia internetas, visose grupėse yra nešiojami kompiuteriai, planšetės, įdiegtas elektroninis dienynas „Mūsų darželis“, veikia darželio internetinė svetainė, edukacinėms veikloms naudojama Multimedia, dokumentų kopijavimo, spausdinimo priemonės.

Lopšelyje-darželyje yra dailės studija, salė ir mankštos (kineziterapijos) salė. Salėje įrengta stacionari multimedijos įranga, garso ir šviesos aparatūra. Muzikiniam ugdymui sukaupta įrašų fonoteka, koncertinė apranga, kitos priemonės (skraistės, kaspiniai, audiniai, kita). Gausu tradicinių ir rečiau naudojamų muzikos instrumentų. Dailės studijoje gausu tradicinių ir netradicinių meninės raiškos priemonių: molis, dažai, popierius, įvairūs įrankiai, šviesos stalai, skaneris, kita. Nemažai sukaupta salės ir lauko sporto inventoriaus: krepšinio stovai, futbolo vartai, kamuoliai, lankai, šokdynės, kita.

Koridoriuose įrengtos manipuliacinės lentos, kreivi veidrodžiai, nuolat veikia vaikų kūrybos darbų parodos.

Sukaupta grožinės, dalykinės literatūros knygų biblioteka vaikams ir šeimai, pedagogams. Biblioteka nuolat pasipildo įstaigos vaikų, tėvų, pedagogų dovanotomis knygomis ir dalyvaujant šalies projekte „Švieskime vaikus“.

Metodiniame kabinete įrengta modernių edukacinių priemonių biblioteka nuolat papildoma naujomis priemonėmis: išmaniosiomis knygomis, stalo žaidimais, kita.

Įstaiga turi savo reprezentacinę atributiką: vėliavą, logotipą, vizitines korteles, lankstinukus, atvirukus, diplomus, maškinėlius vaikams ir darbuotojams. Sukurta „Vaivorykštės daina“, ją sukūrė 2007 m. muzikos pedagogas kartu su vaikais. Dainoje atsispindi dešimties grupių pavadinimai, kurie siejami su gamtos reiškiniiais.

Lauke įrengti sporto ir gimnastikos kompleksai, futbopulas, krepšinio lentos, pavėsinės, supynės, nameliai, pojūčių lavinimo erdvė – refleksoterapinis takas, lentos piešimui. Esant palankioms oro sąlygoms, įrengiamos mobilios priemonės ir erdvės saviraiškai, kūrybiškumui, judėjimo poreikiui tenkinti. Įrengtas šiltnamis, yra alpinariumai, gėlynai, auga medžiai.

Programos perspektyva

Programa atnaujinama pagal poreikį – kai vaikų ugdymo(si) procese, praktiškai išbandant naujas idėjas, atsižvelgiant į vaikų – tėvų – pedagogų poreikius, šalies švietimo sistemos tendencijas, atsiranda naujos įžvalgos, nauji metodiniai atradimai, keliantys vis naujų iššūkių pedagogams.

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Ikimokyklinio ugdymo principų laikomasi planuojant ugdymo turinį, metodus, parenkant priemones, kuriant ugdymo(si) aplinką, organizuojant ugdymo procesą, numatant pedagoginės sąveikos būdus, bendradarbiavimo su vaiko šeima, vietos bendruomene ir socialiniais partneriais būdus.

Visuminio vaiko ugdymo principas. Programos ugdymo turinys sudarytas ne linijiniu būdu, o siekiant integruotai ugdyti visas vaiko kompetencijas, atsižvelgiant į vaiko visuminį pasaulio suvokimą, bei raidos ypatumus. Vyrauja ugdymo tikslo, uždavinių, turinio, metodų dermė, garantuojanti vaiko ugdymo šeimoje ir darželyje darną.

Demokratiškumo – humaniškumo principas. Ugdoma vaiko ir suaugusio tarpusavio pagarba, pasitikėjimas, visų bendruomenės narių dalyvavimas priimant sprendimus. Vaikas gerbiamas kaip asmenybė. Puoselėjama etnokultūra, tautiškumas. Auginamas doras, geras, kūrybingas žmogus, kuriam sudaromos sąlygos įvairių vaiko galių plėtojimuisi, harmoningam asmenybės vystymuisi.

Individualizavimo principas. Vaiko išgalių suvokimas, jo asmeninių savybių puoselėjimas. Nuostata, kad kiekvienas vaikas turi savo gyvenimo ritmą, augimo tempą, pasaulio pažinimo stilių. Ugdymo procesas grindžiamas individualių vaiko fizinių, psichinių galių, socialinių ypatybių pažinimu. Ugdymo procesas organizuojamas atsižvelgiant į vaikų grupės ar į konkretaus vaiko ugdymosi poreikius; keliami individualūs ugdymo tikslai, parenkama vaiko išgales atitinkanti sudėtingumo mokomoji medžiaga bei užduotys; sudaromos sąlygos vaikų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių (išskirtinių gebėjimų, mokymosi sunkumų) ugdymui(si).

Kūrybiškumo principas. Prigimtines kūrybines vaiko galias ir saviraišką skatina ir puoselėja kūrybiškas pedagogų požiūris į ugdymą. Meninė veikla integruojama į kitas ugdymo veiklas, plėtojant ugdomąją įtaką vaiko jausmams, dvasinėms vertybėms ir nuostatoms, protiniams, socialiniams – kultūriniais gebėjimams ir fizinėms savybėms.

Partnerystės su šeima principas. Ugdymas grindžiamas tarpusavio supratimu ir bendradarbiavimu. Vaikas ugdomas atsižvelgiant į jo auklėjimo šeimoje tradicijas, tėvų lūkesčius, vaiko įgytą patyrimą, nuostatas, įpročius. Vyrauja abipusė pagarba tarp šeimos narių ir pedagogų, siekiama glaudaus bendravimo ir bendradarbiavimo su šeima, užtikrinant visapusišką vaiko pažangą.

Tęstinumo principas. Ugdymo turinys atitinka 1–6 metų vaiko psichofizines galimybes, jo pažinimo ir raiškos būdus, bendravimo ir elgesio modelius. Ugdymo turinys sudarytas taip, kad jį būtų galima lanksčiai taikyti atsižvelgiant į kiekvieno vaiko individualius poreikius, interesus ir galimybes. Atskirų amžiaus grupių ugdymo turinys suderintas, siekiant darnaus vaiko ugdymo ir šeimoje, ir ikimokyklinėje grupėje, priešmokyklinėje grupėje, o vėliau – mokykloje.

Grižtamojo ryšio principas. Nuolatinė veiklos refleksija padeda analizuoti pasiekimus vienoje ar kitoje ugdymo proceso dalyje ir siekti kokybinių pokyčių.

III. TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

TIKSLAS. Atsižvelgiant į pažangiausias mokslo ir visuomeninės raidos tendencijas, sukurtos sąlygos, padedančios vaikui tenkinti prigimtinius, kultūrinius, etninius, socialinius, pažintinius, saugumo, aktyvumo, saviraiškos poreikius.

UŽDAVINIAI

- Garantuoti vaikui saugią, motyvuojančią veikti ir kurti, visapusišką (holistinį) ugdymą(si), aplinką.
- Atsižvelgiant į individualius vaiko poreikius, gebėjimus, galias bei tėvų lūkesčius, padėti atrasti ir kaupti naują patirtį, skatinti tyrinėti, eksperimentuoti, išbandyti naujas veiklos formas bei pažinimo būdus.
- Plėtoti estetinę ir dorovinę pasaulėjautą, tautinį identitetą.
- Ugdyti vaiko kultūrą, kūrybiškumą, jautrumą aplinkai, estetiką, skatinti atsiskleisti įvairiomis saviraiškos priemonėmis.
- Motyvuoti rūpintis savo bei aplinkų sveikata, jos stiprinimo būdais, ugdant sveikos gyvensenos įgūdžius.
- Lavinti vaiko kalbą, turtinti žodyną bendraujant, žaidžiant, inspiruojant kalbos raiškai tinkamas situacijas;
- Ugdyti emocinį intelektą, padėti išreikšti jausmus, tinkamai spręsti problemas.
- Siekti vaiko ugdymo(si) tęstinumo namuose, kuriant partneriškus tėvų (globėjų) ir įstaigos bendruomenės santykius;

Anktyvajame amžiuje (1,5–3 m.) ugdymo proceso pagrindiniai uždaviniai:

- Užtikrinti emocinį, fizinį saugumą.
- Formuoti savarankiškumo, higienos įgūdžius.
- Skatinti judėti, išlaikyti pusiausvyrą.
- Padėti kalbos pagrindus.
- Kiek įmanoma geriau stimuliuoti visus vaiko (penkis) pojūčius.
- Padėti vaikui įgyti pozityvų savęs ir aplinkos suvokimą.

IV. UGDYMO TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS

Ugdymo turinys sudarytas atsižvelgiant į vaiko visuminį pasaulio suvokimą, jo mąstymo bei veiklos sinkretiškumą, yra orientuotas į vaiko gyvenimui ir ugdymuisi reikalingų socialinių, kultūrinių gebėjimų plėtojimą, tautinio tapatumo jausmo žadinimą. Siekiama aprėpti visus vaikų poreikius, lavinami įvairiapusiai gebėjimai. Sudaromos sąlygos skleisti visoms vaiko galioms: fizinėms, psichinėms, dvasinėms.

Ugdymo siekiamybė – padėti vaikui įgyti kasdieniniam gyvenimui bei sėkmingam tolesniam ugdymui(si) būtinų kompetencijų. Išskiriame penkias kompetencijų grupes, kurių pagrindas – jau susidarytų vertybinių nuostatų, įgytų gebėjimų ir įgūdžių bei patirties visuma.

Vadovaujantis Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu (2014), **kiekvienai kompetencijai priskiriamos vaiko pažangos vertinimo sritys ir esminės nuostatos bei gebėjimai, kuriuos vaikas turėtų įgyti iki šešerių metų (vieneri metai – vienas žingsnis).**

➤ *Socialinė kompetencija.*

Ugdymosi sritys: santykiai su bendraamžiais ir suaugusiais, savireguliacija ir savikontrolė, emocijų suvokimas ir raiška, savivoka ir savigarba, iniciatyvinumas ir atkaklumas, problemų sprendimas, mokėjimas mokytis.

Esminės nuostatos: Nusiteikęs pozityviai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais ir suaugusiais, nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniniams sunkumams bei iššūkiams įveikti save vertina teigiamai, valdo savo emocijas ir domisi kitų emocijomis ir jausmais, noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko, didžiuojasi didėjančiais savo gebėjimais.

Vaiko ugdymosi gebėjimai: palankiai bendrauja su visais, savo iniciatyva pasirenka veiklą ir ją plėtoja, mokosi žaisdami, įvaldo kai kurias mokymosi strategijas, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus, jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, ieško tinkamų sprendimo būdų. Supranta savo asmens tapatumą (aš esu, buvau, būsiu), pasako, kad yra berniukas/mergaitė, priskiria save šeimai, supranta ir gina savo teises.

➤ *Komunikavimo kompetencija.*

Ugdymosi sritys: rašytinė ir sakytinė kalba.

Esminės nuostatos: Išklauso kitus ir išreiškia save bei savo patirtį kalba, domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.

Vaiko ugdymosi gebėjimai: Kalbasi su suaugusiais ir vaikais, laisvai reiškia savo išgyvenimus, mintis, patirtį. Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius ir kitus simbolius, pradeda skaitinėti.

➤ *Pažinimo kompetencija.*

Ugdymosi sritys: tyrinėjimas, kūrybiškumas, aplinkos pažinimas, kiekis, forma, erdvė, matavimai, mokėjimas mokytis).

Esminės nuostatos: Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, tyrinėja aplinkos daiktus, jų ryšius, santykius.

Vaiko ugdymosi gebėjimai: Aktyviai tyrinėja, įvaldo įvairius tyrinėjimo būdus. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius. Sudaro, palygina grupes pagal kiekį, formą, dydį, tapatina, grupuoja, klasifikuoja, sudaro sekas, naudodamas žodžius geba paaiškinti, įvardinti veiksmus. Domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.

➤ *Meninė kompetencija.*

Ugdymosi sritys: kūrybiškumas, meninė raiška, estetinis suvokimas.

Esminės nuostatos: Jaučia kūrybinės laisvės ir meninės raiškos džiaugsmą. Domisi meno kūriniais, jais gėrisi, džiaugiasi.

Vaiko ugdymosi gebėjimai: Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje. Siūlo savitas netikėtas idėjas ir jas įgyvendina.

➤ *Sveikatos saugojimo kompetencija.*

Ugdymosi sritys: fizinis aktyvumas, kasdieninio gyvenimo įgūdžiai.

Esminės nuostatos: Noriai įvaldo sveikam kasdieniniam gyvenimui reikalingus įgūdžius, noriai, džiaugsmingai juda.

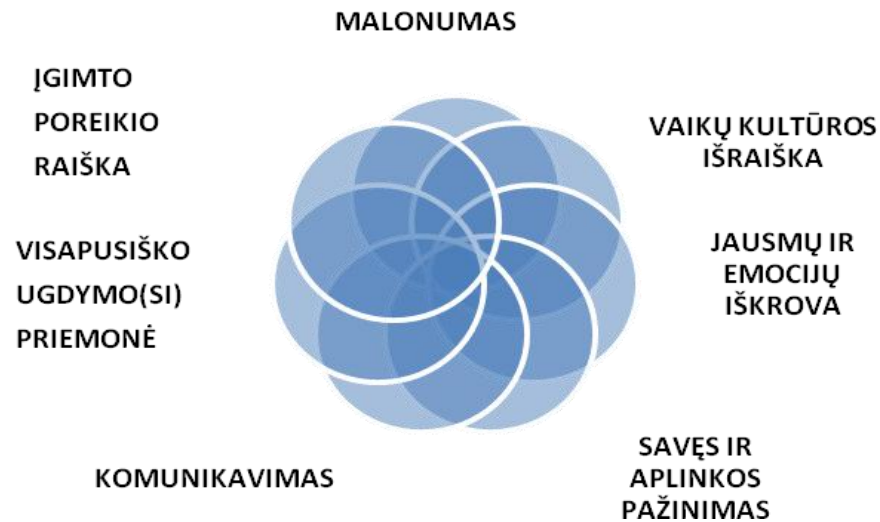
Vaiko ugdymosi gebėjimai: Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu. Reikalui esant kreipiasi pagalbos į suaugusiuosius

Spontaniškai ir tiksliai, atlieka veiksmus, kuriems būtina akių – rankos koordinacija, išlavėjusi smulkioji motorika. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje

Ugdymo metodai parenkami atsižvelgiant į individualius vaikų gebėjimus, grupelės ar vaikų grupės poreikius, galimybes ir amžių, tikslą, turinį, norimą pasiekti rezultatą, materialinę ugdymo įstaigos bazę. Metodai nėra statiški, jie papildomi, atnaujinami atsižvelgiant į vaikų norus, pedagogų sumanymus, vietos, šeimos rekomendacijas, pedagogų gerą patirtį.

Pagrindinis ugdymo metodas bei natūralus vaiko ugdymo(si) būdas ikimokykliniame amžiuje – *žaidimas*.

Žaidimo nauda vaikui:

Žaidimas vaikui svarbiausia saviraiškos, pažinimo, savireguliacijos, susivaldymo, mokymo(si) priemonė. Žaisdamas vaikas atskleidžia savo turimus gebėjimus, žinias, patirtį, tačiau nesuvokia, kad jis žaisdamas visapusiškai ugdomi, vis labiau pažįsta aplinką, gali išreikšti savo emocijas ir jausmus. Žaidimas skatina vaikų teigiamas emocijas, padeda formuoti socialiniams įgūdžiams, natūraliu būdu sukonzentruoti dėmesį į ugdomąją veiklą.

Tradiciniai metodai:

- *Vaizdinis* – nukreiptas į vaizdinių formavimą apie vaikus supančio pasaulio objektus ir reiškinius.
- *Praktinis* – vaikams padeda per veiklą pažinti ir suprasti juos supančią aplinką.
- *Žodinis* – (pasakojimas, pokalbis) suteikia galimybę perduoti informaciją.
- *Kūrybinis* – sudaro sąlygas vaikams reikšti ir įgyvendinti savo idėjas, ieškoti problemų sprendimo būdų.
- *Probleminis* – ieškoma sprendimų, kalbama, aiškinamasi;
- *Tiriamasis* (stebėjimas, eksperimentas, piešiniai, kita);

Netradiciniai arba aktyvieji ugdymo metodai:

- „*Minčių lietus*“ (išreiškiami norai, siūlomos idėjos). Tikslas – pateikti klausimą ir leisti vaikams siūlyti kuo daugiau galimų sprendimų. Atsakymai turi būti greitai ir neapmąstyti. Tai leidžia išgauti originalių minčių.
- *Diskusijos ir debatai* – kai vaikai bendrauja tarpusavyje, atsako vienas kitam į iškilusius klausimus.
- *Modeliavimas, stebėjimas* – išmokimas stebint kitų veiklą.
- „*Žodžių traukinys*“ – konstruojamas traukinys: garvežys – esminis žodis, vagonai – žodžiai temos plėtotei, kita. Lavina vaikų sakinę kalbą, vaizduotę.
- „*Smegenų šturmas*“ – kuo daugiau idėjų veiklai, temai, eksperimentui ir t. t.
- *Projekto metodas* – aktualus, nes ikimokyklinio amžiaus vaikams labai svarbus pats procesas, tačiau nemažiau svarbus ir rezultatas, nes jis įprasmina veiklą, vaikams svarbu, kad gali parodyti iniciatyvą, jiems patinka tęstiniai darbai, kuriems gali atsiduoti, rinkti ir kaupti medžiagą, mėgsta konsultuotis, tartis, ieškoti išeičių. Ieško būdų kaip įprasminti save, būti naudingiems ir daryti atradimus. Projekto tikslas – daugiau sužinoti apie vaikus dominančią temą. Projektinė veikla, sąmoningai orientuota ieškoti atsakymų į klausimus, kurie gali iškilti vaikams. Ši veikla didina vaikų pasitikėjimą, motyvuoja pažinti nepažintą. Projektai suteikia vaikams galimybę tapti tyrėjais, eksperimentatoriais, atradėjais. Kartu dirbant, ugdomi visuomeniškumo ir socialumo įgūdžiai. Projekte visų teisės yra lygios – tiek vaikai, tiek tėvai ir pedagogai turi būti nusiteikę būti jo vadovais. Tai tikra demokratijos mokykla!

Ugdymo turiniui įgyvendinti sukurta ir pritaikyta ikimokyklinio amžiaus vaiko poreikius ir galimybes atitinkanti, į ugdymo(si) tikslus ir uždavinius orientuota, saugi ir estetiška **aplinka**: grupės erdvės, kitos vidaus ir kiemo edukacinės erdvės, funkcionalios priemonės.

- *Socialinei kompetencijai ugdyti*: baldai, nameliai siužetiniams žaidimams, indai, lėlės, lėlių vėžimėliai, žaislinės mašinos, profesijų atributai, socialinio turinio vaikiškos knygelės, paveikslėliai, žurnalai, dėlionės, žaislai-galvosūkiai, stalo žaidimai, nuotaikų kortelės, domino, loto, mozaikos, kaladėlės, konstruktoriai, širmos, užtiesalai, pagalvėlės, kilimėliai, vaikiška bižuterija, apranga skirta persirenginėjimui, žaislai skirti suaugusiųjų veiklai imituoti, muzikos įrašai, kita.
- *Sveikatos saugojimo kompetencijai ugdyti*: servetėlės, vienkartiniai rankšluosčiai, šukos, dantų šepetėlis, dantų pasta, muilas, indai, stalo įrankiai, paveikslėliai, knygos, dėlionės, loto, plakatai higienos, saugumo ir sveikatos ugdymo temomis, krepšinio, futbolo, mankštos kamuoliai, lankai, kėgliai, šokdynės, dideli gimnastikos kamuoliai, čiūžiniai, krepšinio stovas, futboliuko vartai, gimnastikos sienelė, kopetėlės, virvės, gruoblėti paviršiai plokščiapadystės profilaktikai, masažuokliai, lazdos, priemonės estafetėms, kliūtims, parašiuotas, badmintono raketės, įvairūs kamuoliukai, didelės minkštos figūros laipiojimui, balancinės plokštumos, sunkūs kamuoliai jėgos ugdymui, gimnastikos kilimėliai, muzikos įrašai, sūpuoklės, refleksoterapinis takas, Kimochi ir rankų žaidimai – jausmų lėlės, emocijų pagalvės ir kamuoliukai, kita.
- *Pažinimo kompetencijai ugdyti*: knygos, žurnalai, enciklopedijos, žemėlapiai, gaublys, gyvūnų, augalų plakatai, albumai nuotraukoms, plakatai, kalendoriai, švenčių, žmonių buities, profesijų atributai, mechaniniai, elektroniniai, smėlio laikrodžiai, skaičiuotuvai, termometras, didinamieji stiklai, veidrodžiai, vaizdo ir garso aparatūra, fotoaparatas, mikroskopas, ekeperimentų rinkiniai, žiūronai, muliažai, ūgio matuoklis, vaikiška bižuterija, priemonės varstymui, segiojimui, spalvų pažinimui, priešingybių, priežasties-pasekmės, nuoseklumo, dalies ir visumos paveikslėliai, vaikams pritaikyti indai, stalo įrankiai, matavimo priemonės, svarstyklės, vaikiškos transporto priemonės, įrankių rinkiniai, eismo ženklai, rinkiniai konstravimui, įvairių medžiagų ir dydžių, erdvinės ir plokštuminės geometrinės figūros, kaladėlės, loto, domino, gyvūnų, paukščių figūrėlės, stalo žaidimai, gamtinė medžiaga, priemonės eksperimentavimui, šiltnamis, planšetiniai kompiuteriai, kita.
- *Komunikavimo kompetencijai ugdyti*: grožinės literatūros, poezijos knygos, žurnalai, enciklopedijos, plakatai, žemėlapiai, atlasai, paveikslėliai, iliustracijos, knygos spalvinimui, nuotraukos, albumai, tautodailės reprodukcijų rinkiniai, tautiniai rūbai, tautinė simbolika raidžių, žodžių, kortelės paveikslėlių loto, domino, stalo žaidimai su raidėmis, įvairios dėlionės, iš įvairių medžiagų pagamintos raidės, magnetinė lenta, magnetai, kreidelės, pagaliukai, smėlis, žaisliniai telefonai, įrašantys garsą mikrofonai, „kalbanti“ lenta, žaidimai ir kt. priemonės jausmų ir emocijų pažinimui, garsų, pasakų įrašai, kompiuteriai, projektorius, CD ir DVD diskai, kompiuteriniai didaktiniai žaidimai, Kimochi, rankų ir pirštų lėlės, kita.
- *Meninei kompetencijai ugdyti*: piešimo, spalvotas popierius, kartonas, akvarelė, guašas, dažai rankomis piešti, pieštukai, flomasteriai, teptukai, klijai, plastilinas, trafaretai, stampai, krapštukai, šiaudeliai, klijuotės, servetėlės, paprastos ir figūrinės žirklės, liniuotės, miltai, druska, molis, modelinas, gipsas, apranga darbui su dažais, vaškas, žvakės, molbertai, šviesos stalai, paveikslai, knygos, enciklopedijos, meno kūriniai, plakatai. Širmos, medžiagos dekoracijų gaminimui, lėlės marionetės, Pirštukinės lėlės, kostiumai teatro veiklai (skraistės, kostiumai, skrybėlės, skarelės, šalikai, suknelės, sijonai, švarkai, papuošalai), grožinė literatūra vaikams. Muzikiniai instrumentai, gamtos garsų, muzikos kūrinių garso bei vaizdo

įrašai, muzikinis centras, priemonės instrumentų gamybai, priemonės improvizacijai pagal muziką (kaspiniai, vėliavėlės, skraistės, plunksnos ir pan.), šviesos instaliacija, vaizdo projektorius, muzikos literatūra, kita.

V. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Vertinimas, tai sistemingas, cikliškas procesas, kurio metu renkama, analizuojama informacija apie vaiko pasiekimus, numatomi tolimesni žingsniai vaiko ugdymui. Vaiko ugdymo(si) pasiekimai ir pažanga stebima ir vertinama vadovaujantis *Imokyklinio amžiaus vaiko pasiekimų aprašu*. Aprašo esminės nuostatos ir gebėjimai apima svarbiausius visapusiško vaiko ugdymo(si) pasiekimus.

Vaikų pasiekimų bei pažangos stebėjimas sudaro prielaidas tikslingiau pritaikyti ugdymo/si turinį, būdus bei aplinką kiekvienam vaikui ir visai grupei.

Vertinimo uždaviniai:

- išsiaiškinti vaiko gebėjimus;
- ugdyti pasitikėjimą savimi;
- skatinti domėjimąsi aplinka, bendraamžiais;
- siekti mokymosi motyvacijos;
- palaikyti tinkamą mikroklimatą;
- įpratinti vaiką vertinti savo pasiekimus, nes tai brandumo, saugumo, bendradarbiavimo požymis.

Vaikų pasiekimai ir pažanga vertinama nuolat. Sistemingai atliekami vaikų stebėjimai. Vaikų ugdymo(si) pasiekimai vertinami pagal kiekvieno vaiko individualią pažangą (du kartus per metus, ketvirčio, pusmečio pabaigoje ir kt.). Pagrindiniai vaiko pasiekimų stebėtojai ir vertintojai yra grupių pedagogai. Jų informaciją apie vaikus papildo pagalbos vaikui specialistai, meno pedagogai.

Pirmas įvertinimas atliekamas rugsėjo mėnesį. Jo metu išsiaiškinami vaiko gebėjimai, patirtis, individualūs ypatumai. Numatomi vaikų ugdymo prioritetai, kryptys, būdai, individualizavimo, paramos formos. Antrojo vertinimo metu – gegužės mėnesį nustatoma individuali kiekvieno vaiko pažanga, pasiekta per mokslo metus. Analizuodamas šiuos duomenis, pedagogas planuoja vaikų ugdymo procesą visai grupei, grupelėse, individualiai. Mokslo metų pabaigoje sudaroma bendra lopšelio – darželio vaikų pasiekimų ir pažangos įvertinimo suvestinė. Išvados pateikiamos mokytojų tarybos posėdyje, nurodant bendrą įstaigos vaikų ugdymo(si) pasiekimų ir pažangos situaciją, išryškėjusius pasiekimus ir tobulintinas sritis.

Vaikui pradėjus lankyti įstaigą, išsiaiškinami tėvų lūkesčiai, jų nuomonė apie individualius vaiko gebėjimus, pomėgius, asmenines savybes. Grupėje tėvai užpildo anketas apie savo vaiką. Vaikų veiklos darbai kaupiami grupėje ištisus metus segtuve, o tėvų ar vaiko pageidavimu, atiduodami kiekvieną kartą, kai pageidauja.

Pasiekimų fiksavimas:

- vaikų pasiekimai ir pažanga stebimi, fiksuojami atsižvelgiant į ugdymo(si) kompetencijas, vaiko pasiekimų žingsnius;
- pagal vaikų pasiekimų aprašą vertinamos vaiko ugdymosi pasiekimų sritys. 18 esminių nuostatų ir gebėjimų, kuriuos vaikas turėtų įgyti iki šešerių metų.
- fiksuojami kiekvieno vaiko, savo tempu žingsnis po žingsnio, įgyti pasiekimų apraše numatytos esminės nuostatos ir gebėjimai.
- vaikai nelyginami tarpusavyje, jų pažanga – individuali.
- pasiekimai ir pažanga vertinami vaikų, tėvų, pedagogų, specialistų;

Dažniausiai naudojami būdai, metodai, padedantys pedagogams stebėti vaiko pažangą bei fiksuoti individualius pasiekimus:

- stebėjimai;
- pokalbiai su vaiku natūralioje aplinkoje, diskutuojant, protokoluojant; <https://www.vaivorykste.kaunas.lm.lt/userfiles/image/New Folder.jpg>
- fotografuojant individualius ir grupės žaidimus;
- vaiko veiklos, kūrybos darbų analizė;
- pokalbiai su tėvais, klausimynai tėvams ir pedagogams.

Vaiko pasiekimai dokumentuojami grupės *el. dienyne „Mūsų darželis“*; vaiko pasiekimų ir pažangos *Aplanke, Knygoje „Aš“*.

Vaiko pasiekimų ir pažangos aplanką sudaro:

- individuali pasiekimų ir pažangos vertinimo lentelė pildoma tėvų;
- individuali pasiekimų ir pažangos vertinimo lentelė pildoma pedagogų;
- esant reikalui, pokalbiai su vaiku ir tėvais, protokoluojami;
- vaiko kūrybos darbai, pasiekimų įrodymai fiksuojantys pažangą atskirose kompetencijose (metų eigoje, kai padaryta konkreti pažanga, pvz.: 2 – 3 piešiniai; vaiko sukurti eilėraščiai, pasakos, knygelės, „minčių lietus“, kt.);
- anketos tėvams;
- stebėjimų protokolai;
- specialistų ir tėvų atsiliepimai apie vaiko ugdymo pasiekimų rezultatus, kita aktuali informacija;

Knyga „Aš“. Knygos turinį sudaro puslapiai pagal vaiko amžių, vaiko sumanymus, tėvų ir pedagogų pasiūlymus. Tikslingai stebint vaiko ugdymo(si) pasiekimus, pažangą, atpažįstami vaiko ugdymo(si) poreikiai ir tai padeda kryptingiau pritaikyti ikimokyklinio ugdymo(si) turinį vaikų grupei ir kiekvienam vaikui, garantuoti ugdymo(si) kokybę, užtikrinti tęstinumą bei dermę tarp ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo(si). Tėvams vaikų pasiekimų fiksavimas padeda geriau suprasti, ko galima tikėtis iš vaikų darželio, aktyviau išsakyti lūkesčius dėl vaiko ugdymosi rezultatų, proceso, sąlygų, nuosekliau įsitraukti į ugdymo procesą įstaigoje, taip užtikrinant dermę tarp vaikų ugdymo(si) namuose ir įstaigoje.

Vaiko pasiekimų aplankas, Knyga „Aš“, vaiko veiklos pavyzdžiai, vaikui pereinant į priešmokyklinio ugdymo grupę perduodami priešmokyklinio ugdymo pedagogui. Aplankas kaupiamas toliau ir atiduodamas šeimai, kai vaikas išeina į mokyklą.

P. S.

1 priedas. *Lopšelio-darželio „Vaivorykštė“ ikimokyklinio ugdymo programos gairės 1,5–5(6) metų amžiaus vaikams. Ugdymo turinys sudarytas pagal ugdytinas kompetencijas, nurodomos vaiko esminės nuostatos ir gebėjimai, kuriuos vaikas turėtų įgyti iki šešerių metų (vieneri metai – vienas žingsnis), vaiko veiksena, ugdymo(si) gairės.*

2 priedas. *Lopšelio-darželio „Vaivorykštė“ ikimokyklinio ugdymo programos gairės 3–5(6) metų amžiaus vaikams. Pateikiami ugdomųjų veiklų – temų pavyzdžiai, pagal įstaigos tradicijas, netradicinius renginius, kalendorines šventes, rengiamus projektus, vaikų, šeimos ir gyvenimo diktuojamus poreikius. Programos turinio temos sąlyginės. Pedagogas nuolat stebi vaikų(o) domėjimąsi veikla, tariasi su vaikais, vaikai su pedagogu reflektuoja įgytą patirtį, vertina ir įsivertina.*

VI. NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Alijošienė. Elgesio kultūros ugdymas. Šiauliai, 2003.
2. Bakūnaitė J. Humanistinio vaikų ugdymo programa. Auginu gyvybės medį. V.: Eugrimas, 1998.
3. Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa. V.: Švietimo aprūpinimo centras, 2003.
4. Bortkevičienė V. Kad mažylis augtų sveikas. Korekcinė kūno kultūros programa. 1995.
5. Būkime sveiki ir stiprūs. Vaikų sveikatos ir fizinio ugdymo programa. V/d „Vaivorykštė“ 2018.
6. Dodge T., Colker L., Heroman C. Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Presvika, 2007.
7. Grinevičienė N. Žaidimai per lietuvių kalbos pamokas I klasėje. Kaunas, 2004.
8. Grunelius E. M. Ankstyvosios vaikystės pedagogika. Vilnius, 1999.
9. Gučas A. Vaikų darželio pedagogika. Kaunas, 1994.
10. Hansen K. A., Kaufmann R. K., Saifer S. Ugdymas ir demokratijos kultūra: ikimokyklinis amžius. Vilnius, 1997.
11. Hopkins S. Hearing everyone's voice. Educating young children for place and democratic community. United States of America, 1999.
12. Ikimokyklinio ugdymo gairės. Programa pedagogams ir tėvams. V.: Leidybos centras, 1993.
13. Ikimokyklinio ugdymo mokyklos vidaus audito metodika. Vilnius, 2005.
14. Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas. 2005.
15. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Projektas „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“ Nr. VP1-2.3- ŠMM-03-V-02-001, 2013.
16. International School of Stavanger / Curriculum Overview (2003 m.).- [žiūrėta 2005 12 03].- internete: <<http://www.isstavanger.no>>
17. Juodaitytė Audronė. Vaikystės fenomenas: socialinis-edukacinis aspektas: monografija. Šiauliai, Šiaulių universiteto leidykla, 2003.
18. LR ŠMM. Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas. Metodinės rekomendacijos. Vilnius, 2004.
- 19.** Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. Vilnius, 2003.
20. LR ŠMM. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. Vilnius, 2015.
21. Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis: jubiliejinės konferencijos medžiaga [1998, Vilnius] / Lietuvos
22. Liupan S. „Tikėkite savo vaiku“. 1987.
23. Monkevičienė O. (sud.) Ankstyvojo ugdymo vadovas. V.: Minklės leidyba, 2001.
24. Monkevičienė O. Idėjos vaikų saviraiškai ir kūrybai. Vilnius, 1995.
25. Monkevičienė O. Palačionienė L. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymo ir žalingų įpročių prevencijos programa. – V., 2003.

26. Monkevičienė O. Priešmokyklinio amžiaus vaikų kompetencijų ugdymas. – http://gimtasiszodis.w3.lt/monkev_04_1.htm
27. Monkevičienė O. Reformuojamo ikimokyklinio ugdymo turinio sudarymas ir diegimas // Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis. – V.: Leidybos centras, 1999. – P. 51 - 57.
28. Monkevičienė O. Užsienio valstybių ikimokyklinio ugdymo programų modeliai // Vėrinėlis. Knyga auklėtojais. II dalis. – V.: Leidybos centras, 1995. – P. 6-9.
29. Mönks F. J., Ypenburg I. H. Mūsų vaikas nepaprastai gabus: tėvams ir mokytojams. Kaunas, Šviesa, 2003.
30. Pedagogika: 2000 46t. (p.76-88); 2001 55 t. (p.27-30); 49t.; 58t.; 2003 68t.
31. Piliuvienė A., Dailidienė N., Jakučiūnienė D., ir kt. Ikimokyklinio amžiaus vaikų saugios gyvenamosios įgūdžių ugdymo programa. V.: Leidybos centras, 1997.
32. Po tėviškės dangum (etinio ugdymo gairės vaikams). Vilnius, 1995.
33. Rauckis J., Drungilienė D. Ankstyvojo amžiaus vaikų kūno kultūros programa. 2003.
34. Required Areas of Study / Arts Education. – [žiūrėta 2005 12 09].- internete: <<http://www.sasked.gov.sk.ca/docs/kindergarten/kindarts.html>>
35. Round Valley Arts Curriculum /kindergarten art. – [žiūrėta 2005 12 10].- internete: <http://www.covelo.net/artsalive/VAPA/K_art.shtml>
36. Ruzgienė Alysa, Sada Petružienė. Vaikas ir aplinka: monografija. Klaipėda, Klaipėdos universiteto leidykla, 2005.
37. Sabaliauskienė R. Kokybiškas ankstyvojo amžiaus vaikų ugdymas. Vilnius, 2009.
38. Saugėnienė Nijolė. Ugdymo programų planavimas ir realizavimas: mokomoji knyga. Kaunas, Technologija, 2003.
39. Steiner R. Žmogiškosios esybės vystymasis. Vilnius: Lietuvos Valdorfo pedagogikos centras. 2000. - 280 p.
40. Sterfeldt E., Mathiasen Ch. R. Pedagogika ir demokratija. Ugdymojo darbo eksperimentai Lietuvos vaikų darželiuose. „Aidai“, 1999.
41. Šeibokienė G. Ikimokyklinis ugdymas: kur esame ir kur link eisime // Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis. V.: Leidybos centras, 1999. – P. 47- 50.
42. Vaiko gerovės valstybinės politikos koncepcija. – 2003-05-20.
43. Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija.
44. Geros mokyklos koncepcija, 2015.